



22. ՔԱՀՎԱԽ ԹԱԹՈՍԻ ՆԱՂԸԸ

Կըլի, չիլի, մե կեղի մեչ մե մարթ կըլի, անունը՝ Թաթոս: Էտ Թաթոսը Էնքա՛ն վախկոտ կըլի, Էնքա՛ն վախկոտ կըլի, որ, ամոթ ասել, չի էթա տուսը իրան խըմա փեչավ անելու: Ըմմըն օր կնիկը կըտանի դարը տուսը կըքաքեցուցի... Տար խըմա յէլ անունը կըտենն Քահվախ Թաթոս: Դը յարի տես, որ Էտ քաֆր օղլին ուր Էտ վախկուրթունի գյորա Էնքա՛ն լոբբազ ի, Էնքա՛ն կլոխը կովող, շատախոս, որ էլ ասել չեմ նալի: Ըմմեն վախտ որ կնիկը տյուս կըտաներ քչերը փեչավ, Թաթոսը պպզաճ տեղը կըտառնար կնգան, թե. «Կնի՛կ, ինչ քարվան կոելու քչեր ի՛ն, ա՛յ սիրտս ասելի՛ ե՛լ, քել գյադոգները կոի՛, եկաճ քարվանը կոի՛, պե լի՛ց տունտ, որթեց որթի կե»... Էտենց վախտեր կնիկը ասես էր. «Քաքի՛, քաքի՛, քո ոռը քարվան կոողի ոռ չի...»:

Մալխաս Էտենց ըսնես էր Ժամանակը: Սաղ տան ջավըր ինգյաճ էր խեխճ կնգա վզին, Քահվախ Թաթոսը նա՛ պանի ի, նա՛ կոոճի, խեխճ կնգա տաղը-դաղը լվասկ անելու, յա խաց թխելու ճակկով պիրած ախշատանքը ուտելի, մե կլոխ բաշլամիչ ի անելի տարտակ զավզակլամիչ ըլնել:

Մի քչեր էլ ամառ ի, լուսնակը լո՛ս, Թաթոսը՝ թե.— Կնի՛կ, չես էթալի տո՞ւսը, իկյամ խետրտ չըվախենաս...

Կնիկը դար խասյաթը գինաս էր, Էտենց ասելուն գինաս էր, որ մարթը փեչավի էթալի, ամմա իրան չի կոոելի, թե գյուվա տսեք Հալ, ես էլ տղամարթ եմ...

Ամմա կնգա Էնենցի ջանին խասսե, ելավ, ելավ մարթին տալով, նստեցուց փեչավ, Թաթոսը էլը ըսկսեց. «Մֆ, օֆ, օֆ, ինչ արթար, լուսնակը լոս քըչեր ի Է՛՛, սատանան ասելի՛ Թաթո՛ս, ելի թուրըտ կապի՛, քել ճամխընները կըոի՛, իչքան բազրզան կա, թամ-գին թալընի, պե լի՛ց տունըտ... »:

Կնգա խոքուն խասեր էր, էլ չիմացավ տանել տուր զավզազը-թոնը, Հա՛յտե մե թափոգ տվեց Թաթոսի մեչկեն քցեց ուր քաքի մեչը.— Դե ծենտ, թամբա՛լ, Հարամկեր վախկո՛տ շան որթի, ուր

Հալին էլ չի, դե քելի քարվան կըռի՝, էլ ընձի քեզի պես իրիկ հարկավոր չի, տու իմ խոքին կերար, ախր...

Ասեց կնիկը, մտավ տունը, տուռը փակեց:

Թաթոսը ընչանք հուշը էկավ կոխը, տսավ կնիկ չըկա, ելավ քաքըթաթախ վազավ, կպավ տոռանը.—Այ հավար կնիկ, տուռը պա՛ց, կելերն էկան, մըկը ընձի կուտին...

Էնքան բոռուաց, ճոռաց, կնիկը տուռը չըպացեց.—Կուրսըվի քելի՛, —ասեց, —ընձի քեզի պես մարթ պետքը չի:

—Դը աղեկ, կնի՛կ, —ասաց Թաթոսը, —ես տղամարթ եմ, այը մեկ էլ քյո իրեսը իշկացի՞մ...

Ասաց Թաթոսը, քչերը քնավ փթրոցի մեչը, լոսը պացվավ, էլավ պակեն մե մազե չաթու ունիներ վերցեց, ծալեց տրեց ծոցը, ճամբախը խառնեց տեմը կնաց: Քահվախ Թաթոսն էր շատ կնաց, քիչ, մե կեղի մեչե ըսնես էր, տսավ փահհեչի կոլնի վրան մե խավ քներ ի, ծեռը թալեց, որ պոնի, խավը թոռավ, տակը մե ծու մնաց, ծուն էլ վերցեց տրեց ծոցը: Կնաց, կնաց, խասսավ մե կետի, մտավ ընցավ, տսավ կոյան-կոռտերը վազնես են, որ ուրենցը թալեն կետը, Թաթոսը մե եքիա կոյան-կոռտ պոնեց, տրեց ծոցը: Կետն ընցավ, Թաթոսը շատ կնաց, քիչ, ինգավ մե չոլ բիլաբան անվերվերեք տեղ: Մեկ էլ տսավ՝ մե չիմանգյահի մեչը մե ծառ կա, ծառի տակն էլ ախպուր: Թաթոսը կնաց էտ ախպրի ճրեն խմավ, կոլսը տրեց տաղ, քնավ: Շատ էր քնի, թե քիչ, չիմնալի, տու մի ասա, էտ չիմանգյահը օխտը դեերին ի, տանք ելան ըշկացին՝ ինչ, ուրենց չիմանի ախպուրի վրան մե դարալթուլի էրեալի: Ելան դեերը էկան, տըսան՝ ինչ. մե ճգլուկ մարթ ի քընե տաղ:

Ոտավ բրթի, թե.—էյ, էյ, ել ըշկանք, ի՞նչ մարթ ես:

Թաթոսն էր աշկերը պացեց՝ ի՞նչ. օխտը դե կլխի վրան կայներ են, ախու քիչ մնաց, որ սիրտը պատովի... Ամմա վախկոտը ֆանտով կըլնի, ասեր էր. «Ղարատան առթըղ բոյազ օլմազ»⁶:

Թաթոսն էր ելավ նստավ, թե.—Ի՞նչ եք ասելի:

Ճոչ դեր՝ թե.—Մենք քչերով ենք մարթ պտոտելի, որ ուտենք, տու ցերեկով ինգար մեր ծեռը, ել էթանք. քեզի պետք է ուտենք:

Թաթոսը՝ թե.—Այ ծեր մերը չըմենի, մուղա՛լթ մնացեք, ես ձեզի չուտեմ:

Դեերը զարմացան, ըշկացին մեյմեկու էրես, թե՛ իշթար որ...

Թաթոսը՝ թե.—Յարիք մեր դուվաթները ջոբենք, վարըս շատ դուվաթով ըլնի, էն դարը ուտի:

Դեերը՝ թե՛ լա՛վ:

6 Սըր սպիտակ չի դառնա (Ճ. Կ.):

Թաթոսը ասեց.—Նանեք ծեր թևի տակի մազը տանամ՝ ինչքան էրկեն ի:

Դեերը խանին՝ մե գյազ: Թաթոսը խանեց ծոցեն մազե կապը, ինչ՝ տասսը գյազ:

Ետով Թաթոսը՝ թե.—Նանեք ծեր ոճիլները տանանք՝ ինչքան եքիա յեն:

Դեերը խանին, ոճիլը՝ մե մկան չանք:

Թաթոսը ծեռը թալեց ծոցեն կրյան-կոռտը խանեց, մե՛ն եքքա ջանավար: Տաղ էլ դեերը ախտվան, դե իրեք անքամը տըկը թըմմի ախր:

Թաթոսը՝ թե.—Տուք դե եք, շա՛տ դուվաթով եք, առեք էտ քա-րը ծեռով ճխտե՛ք, ըչկանք՝ գինա՞ք ծեթ խանել:

Դեերը վերցին քարը ճխտեն, մշրվավ, էլավ ավազ, ամմա հու-րի, քարեն ինչի՞ տըկը ծեթ ըլնի որ:

Թաթոսը վերցեց մե քար, կողնեկ ծոցեն ծուն խանեց, քա-րի խետ պոնեց ափերի մեշը, ճխտեց, ծեթը շոշալով թափավ ցած.—Դե՛,—ասեց,—մըկը ե՞ս եմ դուվաթով, թե՞ տուք...

Դեերը էտ պանը որ տսան, օխտով էլ իրեսի վրա փովան Թա-թոսի առաջը, թե.—Ախպե՛ր, ներող կըլնես, մենք քեզի չենք էր ճաչնալի, դը որ էտենց դուվաթի տեր ես, տարին ետ տու ճոչ ախ-պեր, մենք՝ փստիկ:

Դեերը վերցին Թաթոսին փեշտ հա փեշտով տարան ուրենց զալայչան: Դարեն ետ ըսկսեն դեերը ավ անել, պերել, Թաթոսն էլ խետերը կերավ-խմավ, քեֆ արեց:

էտենց մե մուղաթ ընցավ, մըկը վառելու ցախը դեերը նորա-թով են պերելի, էկավ, ցախ պերելու նորաթը խասսավ Թաթոսին, թե.—Ախպե՛ր, էսօր ցախ պերելու նորաթը քոնն ի:

Թաթոսը՝ թե.—Իչ կըլի, վնաս չունի, դե պերեք ըչկամ՝ իչ չա-թու-մաթու ունեք:

Պերին խստուն գյազանոց մե չաթու, Թաթոսը՝ թե.—էտ չելավ:

Պերին խայիր գյազանոց, էտ էլ ասեց՝ չելավ:

—Բը,—ասին,—քանի՞ գյազանոց պերենք, ա՛յ ջանըմ,—ասին:

—էնենց չաթու պերե՛ք, որ սաղ էտ մոշայի երգերը փաթըթիմ, ծունգս տամ քյաչիմ, սաղ մոշան քյոքախսան անեմ, թամմըղ իչքան որ կա, պերեմ, որ խայիր տարի վառեք չըպողնի...

Դեերը զախախորեն.—Տո, ջա՛նըմ,—ասին,—իշթար մոշան քո-քախսան անես, թամմըղ ջունը-ջանավար կըփախենն, կէթան, կըցրն-վեն, էլ մենք դո՞ր ավ անենք, մեր կլոխը պախենք: Չէ՛, ախպե՛ր, պետքը չի քո պիրած ցախը, տու ցախի մի՛ քել, մենք կըպերինք...

Թաթոսը էտ խետեն էտ մհանայով պոծավ:

Մնաց մե ժամանակ էլ ընցավ, դե ախպերներեն մեկը տառցավ ախպերներին, թե.—Շատ էլ Թաթոսը ճոչ ախպեր ի, մեզի խետ մեր պոնած յա զարկած ավը որ ուտելի, էն էլ տրկը մեզի խետ իկյա, ավը-դուչ անի:

—Դե՛, ախպե՛ր Թաթոս,—ասին,—տրկը իկյաս մեզի խետ, կանոխ էթանք ավը-դուչ անենք:

Թաթոսը՝ թե.—Ի՛չ կըլի, չա՛տ աղեկ, չա՛տ պարի, էթանք: Դե ընձի գյորա էլ գյուռզ պերեք, որ ես էլ իկամ:

Դեերը պերին մե գյուռզ՝ օխտը փուլթ:

—էտ ի՞նչ ի, ընձի վրա եք ծղզալի,—պարկացավ Թաթոսը,—ընձի տղայի տիղ եք տրրի՞, ես էտ գյուռզը էրկու մատով կըպոնիմ կըթալիմ էթա ախշըքի ծերը...

Կնացին մե ուրիշը պիրին՝ քառուռն փուլթ:

—էտ էլ չելավ,—ասեց,—էտ էլ թեֆտըր ի:

Դեերը զարը-զարմանք մնացին: Ի՞նչ անեն:

Կնացին ուրինց աթա-բաբային մնացած մե գյուռզ կար, դուզ խայիր փուլթ էր, կնացին տհտքալով էտ խայիր փթանոցը պիրին, տրին Թաթոսի առաչը.—էտ վնաս չունի,—ասեց Թաթոսը,—էլը ընձի գյորա չի, թեֆտըր ի, ամմա դը ինչ արած, որ ուրիշը չունինք: Դե ելե՛ք,—ասեց,—ելե՛ք էթանք ավը-դուչ:

Ասին.—Դը գյուռզդ վե՛րց, էթանք:

Թե.—Բը էլ ի՞նչ ճոչ ախպեր, որ գյուռզը ես պետք ի վերցիմ: Ոռքիներտ ըլնի, տուք վերցեք խասուցե՛ք ավի տեղը, նոր ես գի՛նամ՝ ինչ կանեմ:

Դեերեն մեկը ճոչ գյուռզը վերցեց, կնացին...

Դեերը խայիր փթանոց գյուռզը չլկին, խասուցին ավատեղ, Թաթոսը ալբիալը աչկով չափեց-ձևեց, թե դոր կըտը փախնող ավերի նախիրը ըսնեն, դարը գյորա ասեց՝ խանեք էտ գյուռզը տրե՛ք ծորի դոշը էտ յամաջ տեղը, թո մնա, յամաջի տակեն գեչար ճամբախն էր, դեերը որ մնեն էր ծորի մոչան, հայ-հույ անեն են, խունան ավերը, էլ տեղ չըկար, պետք է էտ ճամխով փախնեն էր:

Գյուռզը տրին, Թաթոսը նստավ մոտը, դեերին ասաց.—Դե քելե՛ք,—ասեց,—քելեք խունեյացե՛ք, թո իկյան:

Դեերն էր լավան մոչան, բաշլային, թե ավ անել, թե հարայ-հրոց տնել, որ ինչ ի մարալ, ջեյրան, լաչին, վրեն ոխչար, յա քարի էծ, ինչ-քան կան, խունեն, մոչայեն տյուս իկյան: Մեկ էլ Թաթոսը տսավ, ինչ, յամաջի ճամբախը սևուն ի տալի ավի ծեռեն, էնենցեն իկյալի, որ մեյմեկու տաս են ոտի տակ: Հենց որ նախիրը խասնելի Թաթոսի դուզեն, գյոզն յաման գյորմասըն Թաթոս, ոտերը դայաղ անե-

լի գյուղգին, մեչկը տալի կետինը, ոժելի, ոժելի յամաջնն գյուղգը գլգորելի թեխ ավի նախիրը: Դե խայիր փթանոց գյուղգը ի՞նչ կըլի, ղաղայի-ղուղրաթ անտեր գյուղգը էլ էթալի հենն նախրի էն սըխ տեղը զարկելի, էնենցի կոտորելի, էնենցի կոտորելի, որ ես ասիմ խայիրը, տու ասա խազարը... Զինքը Թաթոսը էտ որ տանալի չէ, ասելի՝ տար տակին էլ էլամ, արխային էնելի, մեչկի վրա պառզվելի: Մեկ էլ տանալի դեերը իկան.—Բա, ախպե՛ր, ի՞նչ իս արի:

Թե.—Կնացեք ձեր աչկով տսե՛ք:

Դեերը էթասին ծորի ճամբախը, ի՞նչ, ջանդազ ջանդըգի յի սով-քանմիչ էլե: Մալխաս ուրախանաս են:

Նառցուցես են.—Բը, ախպե՛ր, գյուղգը ի՞նչ էլավ:

Թե.—Գյուղգը թեֆտը էր, թալիմ, էտ անասունները կոտորեց:

Ընցավ թավի խետը, ըսկի չիմնալի, վար թունը-թափասեն կնաց... Դեերը դահա ավել ըսկսես են վախենալ Թաթոսեն: Շլկես են ավերը պերես են տուն: Զինքերը մե տարվա մեչ էտքան ավ չէ կերնա անել:

Պերես են, ուտես են, խմես են, միառժամանակ էլ ստայե ըսնելի, մեկ օր էլ դեերեն մեկը՝ թե.—Ախպերնե՛ր, յարեք մե ֆանտով էտ ատամվորթու խոտը կոենք, վերչ-ախըրը տարեն մեզի զարար կիկյա:

Մեկէլները՝ թե.—Բա իչթա՞ր անենք:

էտ մեկը՝ թե.—Կանոխ քչեր որ կըքընի, քունը կըտանի, ըլենք մե կանթուն ղազան ձուր տահցուցենք, պերենք քնած տեղը լցենք վրան, թո հենց մե խետ խաչվի, մեռնի պոզնի էթա...

էտենց մասլըհաթ անես են, քնես են դեերը: Դը յարի, որ Թաթոսը տանց ըմմեն ասածն էլ լսելի, դե դեերի մեյմեկու խետ փափսալու ծենը կէթա ընչանք մե վեռստ տեղ: Թաթոսը օյաղ ի մնալի: Մեկէլ քչերը Թաթոսը քնելի, դեերը հենց որ տանաս են՝ քներ ի, ըլես են օջաղը քոքես են, կանթուն ղազնով ձուրը տնես են վրան, իկաս են քնես են, գյուվա Թաթոսին խափս են տալի: Ամմը Թաթոսը էնենց աղվուլ չի: Թաթոսն ի ըլելի տեղեն, յորղանի տակը մե քոթուգ ի տնելի, կլխի տեղը պանը էնենց ի սարքելի, որ ախմախ դեերը պանի ֆահճ չունեն, զինքը էթալի, ցախերի քամակը փախկըվելի: Քչերվան մե վախտը դեերը ըլես են, տանաս են՝ ձուրը կծըռ-կծըռ եռուալի: Ըլես են պոնես են ղազնի օխտը կանթերեն, պերես են, յալլա բաբամ, սոճես են Թաթոսի վրան:

—էտ ի Թաթոսը խաչվավ, էփավ, մեռավ,—ասես են,—յարեք քնենք, առատունը միսը կուտենք:

էթաս են, քնես են: Մե քիչ վախտ ըսնելի, ձուրը-մուրը ցամքելի, Թաթոսն իկյալի խանելի տեղի մեչեն, քյոթուգը թալել ի էնթե,

զինքը մնելի յորդանի տակը կզկվելի, մի թա՛հր քնելի սաքի: Առա-
տունը դեբըր ըլես են ըշտա՛հով, որ Թաթոսին ուտեն, մեկ էլ տսնաս
են՝ Թաթոսը պուպուզ ելավ նստավ տեղի մեջը:

Նստավ. — Տղնե՛ր, — ասեց, — չիմնալի մոսեր եմ, թե ինչ բաս ի,
էս քչեր էնենց եմ քըռնե, որ, մե տեսեք հալա, յորդան-դոչագս էլե
ճուր...

Դեբըր լափ սարսափես են. — էտ իշ պան ի, Ասվա՛ղ, — ասես
են, — մենք եռման ճուրը լցեր ենք վրան, էն ասել ի՛ք քըռնե եմ...

Մե քյան օր ետով էլը դեբըր մասլըհաթ են տսնալի, որ Թաթո-
սի կլոխը ուտեն: Էս խետին դանք որոչես են՝ Թաթոսը քնելեն ետ
վերցեն թրերը, հենց յորդան-դոչագի մեջը փոթեն, անեն բալաժո-
րիկ: Դեբըր քչերը իշ մասլըհաթ որ անես են, Թաթոսը բուսայի քա-
չելի, լսելի թամմը: Մեկէլ քչերը Թաթոսը քնելի, իրան սութ քուն ի
տալի, դեբըր էլ են քնելի, Թաթոսը, հենց որ տսնալի՝ դեբըր խոռա-
ցին, ըլելի, մե քոթուզ պերելի պառզվեցուցելի տեղի մեջը, յորդա-
նը քաչելի վրան, զինքը էթալի, փախկվելի ցարը-ցախի քամակը:
Դեբըր են քչերվան կեսին զառթնես են, քաչես են թրերը, Թաթոսի
չորերի երգերը շարվես են, դե տու որ կըտաս, էնքա՛ն տաս են քո-
թուզն ան յորդան-դոչագը ըլես են բալաժորիկ: Ետով քաչվես են
հարվավ ուր տեղը քնես են: Թաթոսը տսնալի, որ քաչվան-կնացին,
փախկըված տեղեն ըլելի, իկալի, քոթուզի տարը-տաչեղները մե
յան ի քաչելի, մնելի խազար կտոր տառցած յորդանի տակը քնելի:

Առատունը դեբըրեն չուտ ըլելի, ծեն ի տալի, թե. — Տղնե՛ր, ելե՛ք,
էս քչեր, — ասելի, — ես ըսկի չեմ քնե, — ասելի, — չիմնալի լո՞ւ էր,
ոճի՞լ էր, ի՞նչ էր: Ընչանք լոս ընձի կծեր են, ըսկի չեն թողե, որ
խանգստանամ:

Ախմախ, աղլիքյամ դեբըր էտ անքամին էլ զարմանաս
են. — Տո՛, — մեյմեկու ասես են, — մենք խազար թուր ենք էչե դար
ջանին, էն ասելի՝ ընձի լու յի կծե, բա էլ ի՞նչ անենք մենք՝ տարեն
պողնենք...

Միտք են անելի, միտք են անելի, վեռը ճոչ ախպերն ասե-
լի. — Տղնե՛ր, յարեք ասենք, թե պաժնըվես ենք, ի՞նչ կա որ, ախպերը
կըպաժնըվի, էլի: Ասենք, պաժնըվես ենք, վերցենք ուր փայը, ինչ
կըխասնի, տանք, թո թողնի, կուրսըվի էթա, մեր յախան զինջանա:

Մեկէլ օրը Թաթոսին՝ թե. — Ախպե՛ր, գինաս ես՝ իշ կա՞:

Թե՛ ի՞նչ կա:

Թե. — Մենք ախպերներով ուզես ենք պաժնըվենք:

Թե. — Իշ կըլի, շատ աղեկ:

Պերես են, ինչ ունեն, չունեն, մալ-գանք, խազինա-դախինա
պաժենես են, Թաթոսին խասնելի մե՛հ եքքա կոլոն պաժին:

—Դե՛, —ասես են, —վե՛րց քո պաժինը, քե՛լ:

Թաթոսը՝ թե. —Ախր աղվորթ են ասի՝ դե ասկը ախմախ կըլնի, բը իչո, ես էտքան վախտ ձեզի ճոչ ախպերթոն անեմ, ձեզի պախեմ, չախեմ, մայա էնքան էլ ամագ չունեմ ձեզի վրա, որ իմ ապրանքը չկե՛ք, խասուցե՛ք իմ տունը:

Դեերը տանաս են, որ աղվորթ ի ասելի, փստիկ դեին պառնաս են սաղ Թաթոսին խասած ապրանքը, Թաթոսն էլ ծեռ ծեռիյի տալի, մնաս պարեկի ասելի, նստելի ապրանքի վրան, դեը չլկելի, պիրեղի թեխ տանց կեղը: Իկաս են, խասնես են կեղի երզը, Թաթոսենց կեղը մե չառչի ջհուղ ի ըլելի, Թաթոսը տանալի էտ ջհուղը՝ նստե կեղի ցածը ծառերի տակը, պարե տալի, ըսնելի: Ջհուղը միտք անելի, ասելի՝ տաղ մե պան կա: Սաբը անելի, ընչանք դեը Թաթոսին ինան ուր ապրանքը տանելի խասուցելի ուր տունը, տառնալի իկալի, ջհուղը դեին խառցուցելի, թե՛ էտ ի՞շ բաս էր:

Դեը ասելի, թե՛ էտենց, էտենց:

Ջհուղը՝ թե. —Քո տունը քանտվի, էն ձեզի խափիր ի: Էնիկ էնքան վախկոտ ի, որ դարը ասես են Քահվախ: Քելի էթանք, ես դար սուլթը խանեմ, դու ձեր ապրանքը վե՛րց, տա՛ր:

Դեն ասելի. —Այա սուլթ չես ասելի, պե՛ թետ կապիմ իմ թեին, որ չըփախնես:

Ասելի՝ աղեկ:

Կապես են, էթաս են թեխ Թաթոսենցը:

Թաթոսը տուռը նստած ի ըլիցի, հենց որ տանալի՝ դեը տառցավ ջհուղի խետը, ալբալը իմանալի՝ պանը ինչ ի, ծեն ի տալի. —Ա՛յ ջհուղ, —ասելի, —քո խերը իմ խորը օխտը դե իր պառք, էտ մեկը, բը վեցցը ե՞փ ես պերելու:

Դեը, որ էտ լսելի, ետ ի տառնալի, իչո կըփախնի... ընչու խասնելի ուրենց տունը, տանալի՝ ջհուղի թեը ուր թեին կախը-կախ:

